This PDF you are browsing now is a digitized copy of rare books and manuscripts from the Jnanayogi Dr. Shrikant Jichkar Knowledge Resource Center Library located in Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University Ramtek, Maharashtra.

KKSU University (1997- Present) in Ramtek, Maharashtra is an institution dedicated to the advanced learning of Sanskrit.
The University Collection is offered freely to the Community of Scholars with the intent to promote Sanskrit Learning.

Website
https://kksu.co.in/

Digitization was executed by NMM

https://www.namami.gov.in/

Sincerely,

Prof. Shrinivasa Varkhedi
Hon'ble Vice-Chancellor

Dr. Deepak Kapade
Librarian

Digital Uploaded by eGangotri Digital Preservation Trust, New Delhi
https://egangotri.wordpress.com/

कविकुलगुरु कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालय, रामटेक
हस्तलिखित संग्रह

दाखल क्र M 286. विषय काव्य.

नाव. भर्तृहरिनीतिशतक.

लेखक/लिपीकार भर्तृहरि.

पृष्ठ 33 काळ २/८ 1798 पूर्ण/अपूर्ण

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

अथभर्तृहरिकृतनीतिशतकसटीकप्रारंभोयं.

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

श्रीगणेशायनमः॥ विघ्नेशंविघ्नहर्तारंगणाराजंनमाम्यहम् शारदांवरदांनौमिजाड्यापनुत्तयेतथा १
श्रीगोपालंनमस्कृत्यनत्वागुरुपरंपराम् भर्तृहरिणाकृतोग्रंथस्तस्यव्याख्यांकरोम्यहम् २ दिगिति
दशादिशासु तथाभूतभविष्यद्वर्तमानात्रिकालेषुचअनवच्छिन्नः अतएव अनंतः अंतोनास्तिनि-
न्मात्रमेवज्ञानंमूर्तिःस्वरूपंयस्य तथास्वानुभूतिः स्वस्यअनुभवः सएवसारांशोयस्यएनादृशंशांतं

दिक्कालाद्यनवच्छिन्नानंतचिन्मात्रमूर्तये स्वानुभूत्येकमारायनमःशांतायतेज
से १ यत्तेजः ब्रह्मरूपं तस्मैनमः ग्रंथादौग्रंथमध्येग्रंथांतेमंगलमाचरणीयमितिशि
ष्टाचारोस्ति अतोग्रंथकर्त्रामंगलंनमनात्मकंकृतं प्रयोजनमनुद्दिश्यनमंदोपिप्रवर्त्तनेएवंनीति
वर्तते तर्हिकेनकारणेनग्रंथकृतस्तत्कारणंयेनवैराग्योत्पत्तिस्तल्लिख्यते १ ॥ छ ॥

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

धिग्योगेहितीयाभवतिअतोहितीयाविभात्तेरुक्ता राज्ञाविक्रमशकेनस्वलब्धंफलंकस्मैचिद्ब्रा
ह्मणायदत्तं तस्यफलस्यमहिमायेनभक्षितंसअमरोभवतिमरणंनास्ति तत्फलंब्राह्मणेनमन
सिविचार्य बहूनांपालकोराजाभर्तृहरिरत्नस्मैदत्तंतेनभर्तृहरिणास्वपत्नीप्रियतमायतस्यैदत्तंत
यापिकश्चनजाररत्नस्मैदत्तं जारेणापिस्वस्यप्रियाकान्तपुंश्चलीतस्यैदत्तं तत्फलंएकस्मिन्दिने

यांचिंतयामिसततंमयिसाविरक्तासाप्यन्यमिच्छतिजनंसजनोऽन्यसक्तः

पुंश्चलीसमीपेराज्ञादृष्टंपश्चात्शोधःकृतः तावत्पूर्वापरंज्ञातापश्चाद्वैराग्येणनिंदति अहंयां
स्वस्त्रियंचिंतयामिप्राणादधिकासापिविरक्ता सास्मीअन्यजारंप्रियतमंइच्छति सोपिअन्यांपुं
श्चलींप्रियतमेनेच्छति एवंमदर्थेपिकान्तस्त्रीमयासहसंगोभावितव्यमितिमनसिसंतुष्टिंमान

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

यिष्यति एवंनकश्चित्कस्यचिच्छ्रियः अतोनिंदति सापुंश्चलीनांधिक्सजारः तंधिक् इयंमदीया
स्त्रीइमांनधिक्अहमपिएतादृशोमूर्खः मांचधिक् इदंसर्वंमदनकृतंजातमनोमदनंचधिक्
२ एवंज्ञातेसतिस्वास्मिन् मूर्खत्वंज्ञातमनोमूर्खलक्षणानिवदति अज्ञेति यःकेवलंनजा
नातिसअज्ञः मूर्खः सतुशिष्टेनयुक्तायुक्तमुक्तंतच्छृणोति नथैवकरोति अतःसुखेन आराधि

अस्मत्कृतेचपरितुष्यतिकाविदन्याधिक्तांचतंचमदनंचइमांचमांच २
अज्ञःसुखमाराध्यःसुखतरमाराध्यतेविशेषज्ञः
तुंवशीकर्तुंशक्यः यस्तु

विशेषं युक्तायुक्तंजानातिसविशेषज्ञः कदाचित्ममादादयुक्तेकर्मणिप्रवृत्तः सन् अपरेणानिवा
रितश्चेत्शृणोतिसचअत्यंतंवशीकर्तुंशक्यः अधुनाऽभयोर्विलक्षणः अज्ञोनभवतिपूर्णज्ञाना-

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पिनभवतिशास्त्रेप्रवेशोनास्तिबहुश्रुतनयास्वास्मिन्पंडितंमन्यनयापरस्यवचनंनशृणोति किं-
नित् ज्ञानलवेनदुर्विदग्धोगर्विष्ठस्तंवशीकर्तुंब्रह्मापिनशक्तः इतरेषांकावार्त्ता २ प्रसह्येनि
अधुनाभूरवः सन्भतिनिविष्टचित्तस्तस्यचित्तमाराधितुंनशक्यं आराधनाभावेदृष्टांतेनदर्शि

ज्ञानलवदुर्विदग्धंब्रह्मापिनंनरंनरंजयति ३ प्रसह्यमणिमुद्धरेन्मकरव
क्त्रदंष्ट्रांकुरात्समुद्रमपिसंतरेत्प्रचलदूर्मिमालाकुलम् मकरोनाम

षाविशेषस्तस्यवक्त्रेदंष्ट्रांकुरस्तास्मिन्माणिः समाणिः प्रसह्यबलात्कारेणनिष्कासितुंशक्यः भ
वेत्मकरवक्त्रेमणेरभावएवमोपिकालेनभावोभविष्यति नथान प्रचलंतीनांऊर्मीणांलह
रीणांमालाः समुदायास्तैराकुलंसमुद्रमपिबाहुभ्यांसंतरेत् नथान कोपिनंभुजंगंशिरसि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पुष्पवद्धारयेत् एतेअघटितादृष्टांताः कालेनभविष्यंति परंतु प्रतिनिविष्टआविष्टचित्तः
सन्यत्किंचित्मनसिधृतंनत्यजतिकस्यापिवचनंनशृणोति तस्यमूर्खस्यचित्तमाराधितुंनश
क्यंज्ञानापिआविष्टचित्तःसन्यत्किंचित्करोतिस्वहितंनजानातिसोपिमूर्खोतःपानिरेवयथारा

भुजंगमपिकोपितंशिरसिपुष्पवद्धारयेन्नतुप्रतिनिविष्टमूर्खजनचित्तमारा
धयेत् ४ लभेच्चसिकतासुतैलमपियत्नतःपीडयन्पिबेच्चमृगतृष्णिकासुस
लिलंपिपासार्दितः

वणदुर्योधनादयः ४ लभेदिति सिकतासुवालुकासु
तैलंयत्नतः प्रयासेनपीडयन् सन्कदाचिल्लभेत् तथाच तृषार्त्तः सन् मृगतृष्णिकासुसलिल
कदाचित् पिबेत् कदाचित्पृथ्वीपर्यटन् सन्शशास्यविषाणंशृंगंप्राप्नुयात् एवमघटितघट

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नंभविष्यतिपरंतुप्रतिनिविष्टमूर्खजनस्यचित्तंनआराधयेत् ५ व्यालंपिनि व्यालंसर्पबाल
मृणालतंतुभिः कोमलकमलतंतुभिः रोद्धुमवरोद्धुंयथावांछति तथानवज्रमणीन्शिरीष
पुष्पाग्रेणसाच्छिद्रान्कर्तुंसन्नद्धोभवतियथाचक्षारसमुद्रस्यमधुबिंदुनामाधुर्यंकर्तुंईहतेचेष्टते

कदाचिदपिपर्यटन्शशाविषाणमासादयेन्ननुप्रतिनिविष्टमूर्खजनन्चित्तमा
राधयेत् ५ व्यालंबालमृणालतंतुभिरसौरोद्धुंसमुज्जृंभनेछेत्तुंवज्रमणीन्शि
रीषकुसुमप्रांतेनसन्नह्यते माधुर्यंमधुबिंदुनारचयितुंक्षाराब्धेरीहतेनेतुंवां
छतियःखलान्पथिसतांसूक्तैः सुधास्यंदिभिः ६

एवंयथाअघटितानिकर्तुमिच्छति
तथाखलान्सतांमार्गेनेतुममृततुल्यैः सूक्तैर्वांछतिदुष्टान्सन्मार्गेवर्तयितुंनशक्यतेइत्यर्थः ६

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

स्वायत्तमेति अपंडितानांमूर्खाणामज्ञतयामौर्ख्यस्य छादनमाच्छादनंमौनंविधात्राब्रह्मणा
निर्मितं कथंभूतंमौनं स्वायत्तंस्वाधीनं पुनःकथंभूतं एकांतगुणंरहस्यं तदेवमौनंसर्वविदांस
र्वज्ञानिनांसपाजेसभायांभूषणंविशेषतोभवति ७ यदेहि यदायास्मिन्काले किंचिज्ञोहमपिकिं

स्वायत्तमेकांतगुणंविधात्राविनिर्मितंछादनमज्ञतायाः विशेषतःसर्वविदांसया
जेविभूषणंमौनमपंडितानाम् ७ यदाकिंचिज्ञोऽहंद्विपइवमदांधःसमभवंतदा
सर्वज्ञोऽस्मीत्यभवदवलिप्तंममामनः

विज्ञानामीतिहिपइवकरीवमदांधः समभवं
जानोस्मियदातास्मिन्काले अहंसर्वज्ञइतिममममनोअवलिप्तंगर्वितमभवन् तदुपरियदाबुध-
जनस्यपंडितस्यसकाशादवगतंपंडितेभ्यः किंचिन्किंचिज्ज्ञानंतदा अहंमूर्खोस्मीतिज्ञानंप्र

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

र्वयोमदः अभवत्सोपिज्वरइवममव्यपगतः ८ कृमीति क्षुद्रोजनः पार्श्वस्थमपिस्करप
तिंविलोक्यहिइतिनिश्चयेननशंकतेनगणयतिनिंद्यकर्मकरोत्येवयथाश्वानरस्यअस्थिकृमि

यदाकिंचित्किंचिद्बुधजनसकाशादवगतंनदामूर्खोऽस्मीतिज्वरइवमदोमेव्यपग
नः कृमिकुलचित्तंलालाक्लिन्नंविगर्हितंजुगुप्सितंनिरुपमरसंप्रीत्यास्वादन्नरा
स्थिनिरामिषम् स्करपतिमपिपार्श्वस्थंविलोक्यनशंकतेनाहिगणयतिक्षुद्रोजं
तुःपरिग्रहफल्गुनाम् ९ कुलैर्युक्तंलालयालुलितंविगर्हितमपवित्रंजुगुप्सितंनिं
द्यं निरुपमरसंनिरामिषंमांसरहितं एतादृशमपिप्रीत्यास्वादन्नलज्जते तद्वत् क्षुद्रोनीचो
जंतुः परिग्रहस्यफल्गुनांनिःसारतांनगणयतिनलज्जते ९ ७ ७

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

विष्णुपादोदकमादौशार्वेशर्वोमहादेवस्तस्येदंशार्वंशिरः तत्पतिस्वर्गात्पतति शिरसः महीध्रप
र्वतंमहीध्रादुत्तुंगात् पर्वतमस्तकात् अवनिंपृथ्वीं भवनेश्चापिजलनिधिंसमुद्रंएवंजलमधोधःप
दंस्थानंग्रामंसाइयंगंगास्तोकंस्कंदंपदंशतपुरुषैः सागरंग्रामा एवंविवेकभ्रष्टानांअविवेकिनां

शिरःशार्वंस्वर्गात्पतति शिरसस्तत्सिनिधरंमहीध्रादुत्तुंगाद्वनिमवनेश्चापिजल
धिम् अधोगंगासेयंपदमुपगतास्तोकमथवाविवेकभ्रष्टानांभवतिविनिपातः शत
मुरुषः १० शक्योवारयितुंजलेनहुतभुक्छत्रेणसूर्यान्तपोनागेंद्रोनिशितांकु
शेनसमदोदंडेनगोगर्दभौ

शतपुरुषंअधः पतनंगंगाजलवत्भवतीत्यर्थः १०
शक्य इतिजलेनहुतभुक्अग्निः वारयितुंशक्यः छत्रेण सूर्यातपः उष्णंवारयितुं नागेंद्रोह

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

स्त्रीसमदः निशितेन अंकुशेन तीक्ष्णेन वारयितुं शक्याः दंडेन गौर्हषभोगर्दभोवा भेषजेन
औषधविधिनानियमेन व्याधिर्वा मंत्रप्रयोगौर्विषंवा एवंसर्वस्यशास्त्रविहितमौषधंनिरस
नप्रकारोस्तिपरंतु मूर्खस्य मूर्खत्वनिरसनरूपंकुत्राप्यौषधंनास्तीति ११ साहित्यसंगीतस्वक

व्याधिर्मेपजसंग्रहैश्चविविधैर्मंत्रप्रयोगौर्विषंसर्वस्यौषधमस्तिशास्त्रविहितं
मूर्खस्यनास्त्यौषधम् ११ साहित्यसंगीतकलाविहीनः साक्षात्पशुःपुच्छविषाण
हीनः तृणंनखादन्नपिजीवमानस्तद्भागधेयंपरमंपशूनाम् १२ ज्ञानामनभि-

ज्ञः ज्ञानंनास्तिएवंभूतोयोनरः सपुच्छविषाणरहितः साक्षात्पशुरेवनहियदापशुस्तृणदानेनतृणं
भक्षणीयंनत्तुननखादतिजीवत्यपिइदंतुइनरपशूनांपरममुत्कृष्टंभागधेयमहोष्टम् १२ छ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

येषामिति येषांनविद्याननपोनदानंनशीलंसद्वृत्तंनदपिचनगुणः सत्वगुणोनधर्मोएवंभूता येमनुष्यास्तेआस्मिन्मर्त्यलोकेभुविभारभूताः संतोमनुष्यरूपेणमृगाएवविचरंति १३ वर

येषांनविद्याननपोनदानंज्ञाननशीलंनगुणोनधर्मः तेमर्त्यलोकेभुवि-
भारभूतामनुष्यरूपेणमृगाश्चरंति १३ वरंपर्वतदुर्गेषुभ्रांतंवननरैः
सह नमूर्खजनसंपर्कः सुरेंद्रभवनेष्वपि १४ शास्त्रोपस्कृतशब्दसुंदर
गिरःशिष्यप्रदेयागमाविरव्यातःकवयोवसंतिविषयेयस्यप्रभोर्निर्धनाः

मिति पर्वतदुर्गेषुवननरैः व्याघ्रादिभिःसहभ्रमणंवरमुत्कृष्टंपरंतुमूर्खजनसंबंधः इंद्रभवने ष्वपिमास्त्विति १४ इतिअज्ञाननिंदाप्र॰ अथविद्वत्प्रशंसा व्याकरणाभिधानादिभिःशा

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

स्त्रैरुपस्कृताः शिक्षिताः शब्दास्तैः स्कंदरागीर्वाणीयेषांते तथानशिष्येभ्यः प्रदेयादत्ताः पाठिताःआ
गमावेदशास्त्राणियैस्ते तथानसर्वलोकेषुविख्याताः प्रसिद्धाः कवयः कवित्वं कुर्वाणाः एवंभूता-
विद्वांसोयस्यप्रभोर्विषयेदेशमध्येवसंति अथनिर्धनाधनरहिताः राजानान्नैव जानाति परामृशंन

तज्जाड्यंवस्कधाधिपस्यकवयोह्यर्थैर्विनापीश्वराः कुत्साः स्युःकुपरीक्षकाहि
मणयोयैरर्घतः पातिताः १५

गृण्हाति नतुवस्कधाधिपस्यराज्ञः जाड्यंमौरख्यं
कवयस्कस्कधियःते अर्थैर्विनापीश्वराः समर्थाः यथामहामणयोबहुमूल्यास्तेकुपरीक्षकैःकुत्सि
तपरीक्षकैः अज्ञात्वा अर्घतोमूल्यतः पातिताः न्यूनमूल्याः कृताःतर्हिअयंदोषः परीक्षकाणांमणी
नांपरीक्षकाः कुत्साः स्युः कुत्सिता एवनतुमणयः १५ ७ ७

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

हर्तुरिति भोनृपाः राजानः येषांविद्यारव्यमंतर्धनंवर्ततेतान्प्रतिमानमहंकारंउज्झतत्यजतक-
थंभूतंविद्यारव्यंधनं हर्तुः तस्करस्ययत्गोचरंनयातिनतस्यदृश्यंनभवति पुनःकथंभूतंकिमपि
अनिर्वचनीयंशंसुखंपुष्णातिपुष्टिंप्रापयति पुनःकथंभूतं सर्वदासर्वकालेष्वपि अर्थिभ्यः शि

हर्तुर्यातिनगोचरंकिमपिशंपुष्णातियत्सर्वदात्यर्थिभ्यःप्रतिपाद्यमानमनिशं
प्राप्नोतिवृद्धिंपराम् कल्पांतेष्वपिनयातिनिधनंविद्यारव्यमंतर्धनंयेषांतान्
प्रतिमानमुज्झतनृपाःकरलैःसहस्पर्धते १६ ब्येभ्यः प्रतिपाद्यमानं दत्तंपरामु

त्कृष्टांवृद्धिंप्राप्नोति पुनः कल्पांतेष्वपिनिधनंनाशंनयातिनप्राप्नोति एतादृशयेषामंतर्धनंतैः
सहकः स्पर्धतेस्पर्धां करोति १६ ७ ७ ७ ७ ७

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

अधिगतेति अधिगतः प्राप्तः परमार्थोयैः तान्यतिमात्रावस्थाः तेषामपमानंमाकुरु तान्यतिल
क्ष्मीः लघुतृणमिव लक्ष्मीस्तान्नैवसंरुणद्धि रोद्धुंनशक्नोति अत्रदृष्टांतः अभिनवमदलेखाश्यामायमानानिगंडस्थलानियेषांते एवंभूतानांवारणानांगजानांविसतंतुः क

अधिगतपरमार्थान्पंडितान्मावमंस्थास्तृणमिवलघुलक्ष्मीर्नैवनान्संरुणद्धि
अभिनवमदलेखाश्यामगंडस्थलानांनभवतिबिसतंतुर्वारणंवारणानाम्१७
अंभोजिनीवननिवासविलासमेवहंसस्यहंतिनितरांकुपितोविधाता मल्लिकेसर

तंतुः किंवारणंभवतिरोद्धुंशक्नोति अतःपंडितानांअवज्ञानकर्त्तव्येत्यर्थः१७ योयस्यस्वाभाविकः
सद्गुणस्तंगुणंनकोपिहर्तुंशक्नोति अत्रदृष्टांतः अंभसोजाताः कमलिन्यः तासांवननत्रनिवासः वस

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नि स्थानंतेनविलसदंभः एतादशंहंसस्यविलासंविधानाब्रह्मानितरामत्यंतंकुपितश्चेत्तर्हि ला
समेवहंतिनतुदुग्धजलयोर्भेदविधौयाशसिद्धावैदग्ध्यंचातुर्यंतस्यकीर्तिः तांब्रह्मापिहर्तुंनस-
मर्थः तत्रइतरेणकावार्त्ता १८ केयूरेतिकेयूराः बाहुभूषणानिचंद्रवदुज्ज्वलाः मुक्ताफलानांहा

नत्वस्यदुग्धजलभेदविधौयशसिद्धांवैदग्ध्यकीर्त्तिमपहर्तुमसौसमर्थः१८केयू
रानविभूषयंतिपुरुषंहारानचंद्रोज्ज्वलानस्नानंनविलेपनंनकुसुमंनालंकृ-
तामूर्द्धजाः

राः शब्दं स्नानं विलेपनंगंधादिकं कुसुमंपुष्पंच अलंकृताः सज्जीकृ
ताः धूपिताः मूर्द्धजाः केशाः एतेपदार्थाः पुरुषंनभूषयंतियदामौर्ख्येपुरुषस्य आस्तितदाएभिःकिं
भूषणभवति नहिंकिं एकावाक्यसम्यक्प्रकारेणअलंकरोति शोभयतिसापिवाक्यासंस्कृतापुरु

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

षेणधार्यतेसकलविभूषणानिक्षीयंतेएकंवाग्भूषणंनक्षीयते अतः सततंसार्वकालंवाग्भूषण
मेवभूषणम् १९ विद्येतिपुरुषस्यविद्याव्यतिरिक्तंधनंनद्यनंनभवतिनत्क्षीयतेनस्करादिभि
र्नीयतेगोप्यंनभवतिअनोविद्यानामधनंतत्समीचीनंबहुगुणं कथंभूतंविद्याख्यंधनं नरस्य अ

वाण्येकासमलंकरोतिपुरुषंयासंस्कृताधार्यतेक्षीयंतेखलुभूषणानिसततंवा
ग्भूषणंभूषणम् १९ विद्यानामनरस्यरूपमधिकंप्रच्छन्नगुप्तंधनंविद्याभोग
करीयशःसुखकरीविद्यागुरूणांगुरुः

धिकंरूपं करोति तथानप्रच्छन्नंगुप्तं
धनंभवति विद्याभोगकरीभोगान्करोति यशः कीर्तिंसुखंकरोति विद्यागुरूणांगुरुः सुखदगुर
वः सर्वविद्यासंपूर्णंज्ञातंमर्षुंआयांति समाप्तः गुरूणामपिगुरुः अथचगृणातिहितमुपदिश

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तीतिगुरुरितिगुरुपदव्याख्यानंअतोहितत्त्वीविद्यैवविदेशगमनेविद्यावंधुजनः विदेशेयेजना
स्तेविद्यया बंधुजनाएवभवंतिविद्यापरंदैवतं राजसुपूजितायेषांविद्यातेरात्तांसभायांपूजिताभ
वंति तथा धनाढ्याः पूजितानभवंतिअतोविद्याहीनोयःसः पशुरेव २० क्षांतिरितिदेहिनां-

विद्याबंधुजनोविदेशगमनेविद्यापरंदैवतंविद्याराजसुपूजितानाहिधनंवि
द्याविहीनःपशुः २० क्षांतिश्चेद्वचनेनकिंकिमरिभिःक्रोधोस्तिचेद्देहिनांज्ञाति
श्चेदनलेनकिंयदिसुहृद्दिव्यौषधैः किंफलम् प्राणिनांयदिक्षांतिः क्षमावर्तते न

दासांत्ववचनेनकिंप्रयोजनम् तथाचक्रोधोस्तिनर्हिअरिभिः शत्रुभिःकिं ज्ञातिश्चेदनलेनअ
ग्निनाकिं दायादाः सहजारयइतिवर्त्तते ज्ञातयोयदानिंदादि पुरुषवदंतितेनैवदाहोभवतिअ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

म्नेः किंप्रयोजनम् यदिसुहृत्सखावर्ततेतदादिव्यौषधैः किंफलंप्रयोजनं ससुहृत्सर्वाहवं
करोतियदि दुर्जनाः संतिनदासर्पैः किं सर्पाः दंशविशेषेणमारयंति तथादुर्जनाअपिछिद्रान्वेष
णेनमारयंति यदिअनवद्यासुंदरसंपूर्णाविद्यास्तितदाधनैः किं यदिव्रीडालज्जाअसत्कर्मसु

किंसर्पैर्यदिदुर्जनाःकिमुधनैर्विद्यानवद्यायदिव्रीडाचेत्किमुभूषणैःसुकवित्वायद्य
स्तिराज्येनकिम् २१ दाक्षिण्यंस्वजनेदयापरजनेशाठ्यंसदादुर्जनेशीलंसाधुजने
नयोनृपजनेविद्वज्जनेष्वार्जवम् शौर्यंशत्रुजनेक्षमागुरुजननारीजनेधूर्ततायेचै
वंपुरुषाः कलासुकुशलास्तेष्वेवलोकस्थितिः २२ वर्त्तवेनदानदेवभूषणंइतरभूषणैः

किंयदिसुकवित्वाचातुर्यंस्तिनदाराज्येनकिम् २१ दाक्षिण्यमौदार्यमितराणिपदानिस्पष्टानि २२

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मत्संगतिः पुंसांकिंनकरोतीतिकथयवदनांकिंधियः बुद्धेर्जाड्यम् गौरवंमंदनांहरति पापंदूरीक
रोति चेतःप्रसादयतिस्वच्छंकरोति सर्वादिक्षुकीर्तिंननोतिकिंस्तारयति २३ २४ सूनुरिति

जाड्यंधियोहरतिसिंचतिवाचिसत्यंमानोन्नतिंदिशतिपापमपाकरोति चेतःप्रसाद
यतिदिक्षुननोतिकीर्तिंसत्संगतिःकथयकिंनकरोतिपुंसाम् २३ जयंतितेसु
कृतिनोरसासिद्धाःकवीश्वराः नास्तिषेषांयशःकायेजरामरणजंभयम् २४ सूनुः
सच्चरितःसतीप्रियतमास्वामीप्रसादोन्मुखः स्निग्धंमित्रमवंचकःपरिजनोनिःक्लेशलेशंमनः

शलेशंमनः सूनुःपुत्रः सच्चरितः सद्वृत्तः सतीप्रियतमास्वामीप्रसादोन्मुखः स्निग्धंस्नेहयुक्त
मवंचकः परिजनः स्वकीयजनसमुदायःनिःक्लेशंआधिरहितंस्वस्थंमनः आकारोरूचिरः स्थि

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

रम्भविभवः सायर्थ्यंविद्ययाअवदातंशोभितंमुखमिति एतेपदार्थाविष्टपरिहारिणिस्वर्गवासि
नीष्टदहरौनारायणेतुष्टेप्रसन्नेसतिदेहिनापुरुषेणभाग्यते २५ प्राणाद्यायानाग्निहानिः परधनहरणे
संयमः चित्तस्यनियमनं सत्यंवाक्यं यथाकालेशक्त्यादानं परेषांयुवतिजनकथामूकभावः

आकारोरुचिरःस्थिरश्चविभवोविद्यावदातंमुखंतुष्टेविष्टपहारिणीष्टदहरौसंप्रा
प्यतेदेहिना २५ प्राणाद्यानाग्निहानिःपरधनहरणेसंयमःसत्यवाक्यंकालेशक्त्या
प्रदानंयुवतिजनकथामूकभावःपरेषाम् तृष्णास्रोतोविभंगोरुरुचविनयः
सर्वभूतानुकंपासामान्यः सर्वशास्त्रेष्वनुपहतविधिःश्रेयसामेवपंथाः २६

तृष्णालक्षणंस्रोतःस्रस्यविभंगः आशाप्रवाहनिवर्तनंरुरुचविनयःनमतंसर्वभूतेषुअनुकं

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पारूपा एतेपदार्थाः सर्वशास्त्रेषुसामान्यतः बाहुल्येनअनुपहतविधिः नत्यक्तोविधिर्यत्रादा
एवंभूतः श्रेयसांपुण्यानांएषाः पंथामार्गःप्रोक्तः २६ नीचैःक्षुद्रैर्विघ्नभयेनयत्किंचित्कर्मनप्रा
रभ्यतेनअनुष्ठीयते मध्यस्थाः आदौप्रारंभंकृत्वापश्चाद्विघ्नविहता बाधिताः संतः कार्यंतथैव

प्रारभ्यतेनखलुविघ्नभयेननीचैःप्रारभ्यविघ्नविहताविरमंतिमध्याः वि
घ्नैःपुनःपुनरपिप्रतिहन्यमानाःप्रारभ्यचोत्तमजनानपरित्यजंति २७

परित्यजंतिउत्तमजनाःकृतयदारब्धंकार्यंतस्मिन्पुनः पुनः विघ्नैर्नप्रतिहताअपिनपरित्यजं
ति २७ श्रीगोपालकृष्णोविजयते ७ ७ ७ ७

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

असंतोदुष्टानाभ्यर्थ्याः नयाचनीयाः कृशधनः अल्पधनः सुहृदपिनयाच्यः सर्वेषांप्रियान्या
य्यावृत्तिर्मलिनमसकृभंगेप्यसकृकरंत्वसंतोनाभ्यर्थ्याः सुहृदपिनयाच्यः
कृशधनः विपद्युच्चैःस्थेयंपदमनुविधेयंचमहतांसतांकेनोद्दिष्टविषमसि
धाराव्रतमिदम् २८

महत्त्वेनस्थिताः तथैवभयमपिअनुकरोति इतिविषमंअसिधाराव्रतंनैष्ठिकव्रतंसतांकेनोपदि
ष्टंकेनापिउपदिष्टंअयंसतांस्वाभाविकोगुणइत्यर्थः इतिविद्वद्प्रशंसा २८ ७ ७

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

अथमानशौर्यमशंसा क्षुत्क्षामोपिक्षुधयाक्षामःहीनसत्वोपिजरयाकृशोपिशिथिलप्रायोपिएवं
कृशादशांआपन्नःप्राणोपिविपन्नदीधितिरपिनिस्तेजोपिप्राणेषुनश्यत्स्वपिमरणसमयंप्राप्तोपिएवंजा
नेसतिक्षुधानाशार्थंकेसरीसिंहः किंजीर्णंतृणमत्तिभक्षयति कथंभूतः केसरीमत्तश्चतेइभेंद्राश्चतेषां

क्षुत्क्षामोपिजराकृशोपिशिथिलप्रायोपिकृशांदशामापन्नोपिविपन्नदीधितिर
पिप्राणेषुनश्यत्स्वपि मत्तेभेंद्रविभिन्नकुंभकवलग्रासैकबद्धस्पृहःकिंजीर्णंतृणप
त्तिमानमहतामग्रेसरःकेसरी २९

विभिन्नाःविदारिताः कुंभाः गंडस्थलानितेषांयेषांस
कवलास्तेषांग्रासास्तेषुबद्धास्पृहायेनपुनःकथंभूतःमानेनअभिमानेनमहांतः तेषांमध्येअग्रेसरःअ
ग्रगण्यःअहंकारयुक्तःएवंसिंहवत् अहंकारवान् पुरुषार्थीपुरुषोपिक्षुद्रकार्येनअवलंबते २९

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

स्वल्पमिति स्वल्पंस्नायुवसावशेषंअवशेषंअंशमात्रं तदपिमलिनंनिर्मांसंमांसरहितं
एवंभूतमपिगोः वृषस्यअस्थिश्चालब्ध्वाप्राप्यसंतोषमेति परंतुतत्तस्यक्षुनः क्षुधाशांत्यर्थंनभवति
सिंहस्तुजंबुकमंकंसमीपमागतमपित्यक्त्वाहिंपंहस्तिनमेवनिहंति एवंसर्वोजनः कृच्छ्रंकृच्छ्रं प्रा

स्वल्पंस्नायुवसावशेषंमलिनंनिर्मांसमप्यस्थिगोः श्वालब्ध्वा परितोषमेतिन्नतु
तस्यक्षुधाशांतये सिंहोजंबुकमंकमागतमपित्यक्त्वानिहंतिहिपंसर्वकृच्छ्रु-
गतोपिवाछतिजनःसत्वानुरूपंफलम् २० लांगूलचालनमधश्चरणावपातं-
भूमौनिपत्यवदनोदरदर्शनंच सोपिसत्वानुरूपं सामर्थ्यानुरूपंफलंप्राप्नोति २०
श्वापिंडदस्यपिंडंग्रासंददानितस्यपुरतः लांगूलस्यपुच्छस्यचालनम् तथाचअधश्चरणाव

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पानंचरणानांपतनम् तथाचभूमौनिपत्यपतित्वावदनोदरयोर्दर्शनंदर्शयतिएवंकुरुतेगजपुंग
वः गजश्रेष्ठः हस्तीधीरंविलोकयति चाटुशतैः प्रियवचनशतैः प्रार्थितः सन्भुंक्ते एवंक्षुद्रज

श्चापिंडदस्यकुरुतेगजपुंगवस्तुधीरंविलोकयतिचाटुशतैश्चभुंक्ते ३१ प
रिवर्त्तिनिसंसारेमृतःकोवानजायते सजातोयेनजातेनयातिवंशः समुन्नति
म् ३२ कुसुमस्तबकस्येवद्वेगतीस्तोमनस्विनाम् मूर्ध्निवासर्वलोकस्यवि
शीर्यतेनवनेथवा ३३ संत्यन्येपिबृहस्पतिप्रभृतयःसंभावितापंचशस्तान्प्र
त्येषविशेषविक्रमरुचीराहुर्नवैरायते

नः मानहीनस्थलेभवमानतोपिपुनःपुनः

याचयत्येव धीरः प्रार्थितोपिनैवआयातिमानपुरःसरंगृण्हातीत्यर्थः ३१ ३२ ३३ बृहस्पतिप्र-

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

भृतयः पंचशः संभाविताः महांतः संति तान्प्रतिएषराहुः विशेषविक्रमरुचिः सन्नवैरायते
नवैरंकरोति पर्वणिदिनेश्वरः सूर्यः निशाप्राणेश्वरश्चंद्रः इमौद्वावेवभास्करौतेजस्करावपिग्र-
सते कथंभूतोराहुः दानवपतिः शीर्षावशेषीकृतः अतोभ्रांतः एवंकिमुक्तंवैरिण्यवशेषम्

द्वावेवग्रसतेदिनेश्वरनिशाप्राणेश्वरौभास्करौभ्रांतंपर्वणिपश्यदानवपतिःशी
र्षावशेषीकृतः १४ वहतिभुवमश्रेणीशेषःफणाफणकास्थितांकमठपतिनाम
ध्येपृष्ठंसदासविधार्यते नमपिकुरुतेक्रोडाधीनंपयोधिरनादरात्अहहम
हतांनिःसीमानश्चरित्रविभूतयः १५

नस्थेयंनिः शेषः कर्त्तव्यः १४ शेषः भुवन्
श्रेणीं फणाफणकास्थितां फणामंडलास्थितांव हतिसशेषः कमठपतिना कूर्मेणपृष्ठमध्ये सदाधार्य

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

तेतंकूर्मं पयोनिधिः समुद्रः अनादरात्क्रोडोवराहस्तदधीनंकुरुते एवंमहतांचरित्रविभूतयः
निः सीमानःमर्यादां अतिक्रांता अतिशायिता अनेनमहतांसामर्थ्यनिःसीममपरिमितमितिसूचि
तं ३५ तुषाराद्रेः हिमालयस्यसूनोः पुत्रस्यसमदमघवन्मुक्तकुलिशप्रहारैर्मदेनयुक्तोमघवान्इंद्र

वरंपक्षच्छेदःसमदमघवन्मुक्तकुलिशप्रहारैरुद्गच्छद्बहलदहनोद्गारगुरुभिः तुषा
राद्रेःसूनोरहहपितरिक्लेशविवशेनचासौसंपातःपयसिपयसांपत्युरुचितः ३६

स्तेन मुक्तकुलिशप्रहारास्तैः पक्षच्छेदः वरंश्रेष्ठः कथंभूतैः उद्गच्छंतः बहलदहनस्योद्गारास्तैर्गुरु
भिः पृथुभिः एवंभूतैः खड्गप्रहारैः कस्मिन्सतिपितरिहिमाद्रौक्लेशविवशेपक्षच्छेदेनक्लेशयुक्तेस
तिपितरंस्वकापयसांपत्युः समुद्रस्यपयसिउदकेसंपातः मयेनपतननुचितंन ३६

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

यदचेतनोपिसूर्यकांतः सवितुः सूर्यस्यपादैः किरणैः स्पृष्टः सन् प्रज्वलतिएवंसतिसचेतनोतेज-
स्वीपुरुषः परकृतविकृतिंविकारंकथंसहतेनसहेतेत्यर्थः १७ सिंहेति शिखरिणिसिंहः मदेन

यदचेतनोपिपादैः स्पृष्टःप्रज्वलतिसवितुरिनकांतः ननुतेजस्वीपुरुषःपरकृ
तविकृतिंकथंसहते १७ सिंहःशिखरिणिनिपतितिमदमलिनकपोलभि
त्तिषुगजेषु प्रकृतिरियंसत्ववतांननुवयस्तेजसोहेतुः १८

मलिनाः कपोलभित्तयोयेषांतेषुगजेषुनिपतति इयंसत्ववतांप्रकृतिः स्वभावः अतः ननुनि
श्चयेनतेजसांहेतुःनवयः १८ ७ ७ ७ ७ ७ ७

इतिमानशौर्यप्रशंसासमाप्ता ७ ७ ७ ७ ७ ७

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

जातिः स्वजातिः रसातलंयातु गच्छतु गुणाः सद्गुणास्तेषांगणः समुदायः रसातलस्यापि अ
धः गच्छताम् शीलंसद्वृत्तंशैलतटात्पर्वततटात्पततु अभिजनः स्वजनः वन्हिनादह्यतां शौ

जातिर्यातुरसातलंगुणगणस्तस्याप्यधोगच्छतांशीलंशैलतटात्पतत्वभि
जनःसंदह्यतांवन्हिना शौर्यंवैरिणिवज्रमाशुनिपतत्वर्थोस्तुनः केवलंये
नैकेनविनागुणास्तृणलवप्रायाःसमस्ताइमे ३९

र्येणयानितुंनशक्यते

अवस्तद्वैरीशौर्येनास्मिन्वज्रंआशुशीघ्रंनिपततु एवंसर्वस्यहानिर्भवतु परंतुनःअस्माकंकेवलं
मुख्यः अर्थः द्रव्यंअस्तु किमर्थंयेनकेनअर्थेनविनापूर्वोक्तगुणास्तृणलवप्रायाभवंति ३९ ७

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सामर्थ्येसतियानिपूर्वेंद्रियाणितान्येवसंतितदेवकर्मबुद्धिरपिसाएवकीदृशी अप्रतिहता
नाशंनप्राप्तावचनमपितदेववल्कशक्तिः एवंसर्वथाऽपूर्वमस्तिपरंतु एकः अर्थःद्रव्यंतस्यऊ

तानींद्रियाणिसकलानितदेवकंर्मसाबुद्धिरप्रतिहतावचनंतदेव अर्थोष
णाविरहितः पुरुषःसएवत्वन्यक्षणेनभवतीतिविचित्रमेतत् ४० यस्या
ऽस्तिवित्तंसनरःकुलीनःसपंडितःस श्रुतवान्गुणज्ञः सएववक्तासचद-
र्शनीयः सर्वेगुणाःकांचनमाश्रयंति ४१ छ छ

ष्यातेनविरहितःशून्यःसएवपुरुषःअन्यक्षणेनभवतीतिविचित्रमाश्चर्यम् ४० ४१

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

दौर्मेध्यान्नृपतिर्विनश्यतियतिः संगात्स्खलोलालनाद्विप्रोनध्ययनात्कुलंकु
ननयाच्छीलंखलोपासनात् ह्रीर्मद्यादनवेक्षणादपिकृषिः स्नेहः प्र-
वासाश्रयात् मैत्रीनाप्रणयात्समृद्धिरनयात्त्यागात्प्रमादाद्धनम् ४२ दा
नंभोगोनाशास्तिस्रोगतयोभवंतिवित्तस्य योनददातिनभुंक्तेतस्यतृती
यागतिर्भवति ४३ मणिः शाणोल्लीढः समरविजयी हेतिनिहतोमदक्षी
णोनागः शरदिसरितः श्यामपुलिनाः कलाशेषश्चंद्रः स्फुरतमृदितानवा
ललनाननिम्नाशोभंतेगलितविभवाश्चार्थिषुजनाः ४४ ७ ७

४२ ४३ ४४ ७ ७ ७ ७ ७ ७

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

परिक्षीणोतिकश्चित्सुरुषः क्षीणःसन्यवानांप्रसृतयेतुषायस्पृहयतिस्पृहांकरोति सए
वपश्चादग्रेलक्ष्म्यासंपूर्णः सन्इमांधरित्रींतृणसमांगणयति अतःधनिनांअनैकांत्यादेक
स्थितेरभावादवस्थाअर्थेषुप्रयोजनेषुगुरुलघुतयावस्तूनिप्रथयतिसंकोचयतिचापदाकाले

परिक्षीणःकश्चित्स्पृहयतियवानांप्रसृतयेसपश्चात्संपूर्णोकलयतिध
रित्रींतृणसमाम् अतश्चानैकांत्याद्गुरुलघुतयार्थेषुधनिनामवस्थाव-
स्तूनिप्रथयतिचसंकोचयतिच ४५ छ छ

नअवस्थायाः गुरुत्वंभवतितदागुरुत्वमेवेच्छति यदालघुत्वमेवांगीकरोतितदाकालपर
त्वेन अवस्थाभेदो भवति ४५ श्रीकृष्णार्पणमः छ छ

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

हेराजन् यद्येनांक्षितिधेनुंदुधुक्षसिदोग्धुमिच्छसितेनकारणेनअद्यअधुनाइमंमजालोकं
वत्सामिवपुषाणपोषयेति तास्मिन्नृलोकवत्सेसम्यक्परिपोष्यमाणेसतिनदाइयंभूमिःक
ल्पलतेवअनिशंसार्वकालंनानाफलैः फलतिफलंदास्यति ४६ कुत्रचिदप्ययंसर्वत्रवक्तव्यं

राजन्दुधुक्षसियदिक्षितिधेनुमेनांतेनाद्यवत्सामिवलोकममुंपुषाण तत्
।स्निग्धसम्यगनिशंपरिपोष्यमाणेनानाफलैःफलतिकल्पलतेवभूमिः ४६
मत्यानृतान्चपरुषाप्रियवादिनीचहिंस्रादयालुरपिचार्थपरावदन्या

कुत्रचित्सत्यासत्यत्वेन अनृताअनृतत्वेन परुषाकठिन्येन मृदुवादिनीमधुरभाषणे
नहिंस्राहिंसया दयालुः कृपालुत्वेन अर्थपराअर्थग्रहणेन वदान्यादातृत्वेनानित्यत्वया

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

यस्यधनियमितंतेनतदैवभवुरंनित्यधनानामागमनंतेनएवंनृपतेः राज्ञः नीतिः कर्त्तव्य
ना अनेकरूपायथावारांगनावेश्यानानावेषान्करोतितथानीतिरपिनानारूपाभवति ४७
४८ धात्राब्रह्मणायन्निजेस्वकीयेभालपट्टेस्तोकमल्पंमहत्बहुधनंलिखितंतदेवपुरु

नित्यव्ययाप्रचुरनित्यधनागमाच्चवेश्यांगनेवनृपनीतिरनेकरूपा ४७
आज्ञाकीर्तिःपालनंब्राह्मणानांदानंभोगोमित्ररक्षणंच येषामेतेषट्
गुणानप्रवृत्ताः कोर्थस्तेषांपार्थिवोपाश्रयेण ४८ यद्धात्रानिजभालपट्टलि
खितंस्तोकंमहद्धनंतत्प्राप्नोतिमरुस्थलेपिनितरांमेरौतततोनाधिकम्

षः मरुस्थलेनिर्जलदेशेमेरौचसुवर्णाद्रौनितरांनिश्चयेनप्राप्नोति अतस्त्वंधीरोभवचित्त

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

वत्सक्षुद्व्याप्तेषुकृपणांदीनांवृत्तिंवर्तनंजीवनंवावृथामाकृथामाकुरु अत्रदृष्टांतंपश्य

तद्धीरोभवचित्तवत्सक्षुकृपणांवृत्तिंवृथामाकृथाः कूपेपश्यपयोनिधावपि
घटोगृह्णातितुल्यजलम् ४९ त्वमेवचातकाधोसीतिकेषांनगोचरः
किमंभोदवरास्माकंकार्पण्योक्तिःप्रतीस्यसे ५० रेरेचातककसावधानमन
सामित्रक्षणंश्रूयतामंभोदाबहवोहिसंतिगगनेसर्वेऽपिनैतादृशाःकेचिद्
शिभिरार्द्रयंत्यवनिंगर्जंतिकेचिद्वृथायंयंपश्यसिनस्यतस्यपुरतोमाब्रू-
हिदीनंवचः ५१

कूपे अथवापयोनिधौसमुद्रेघटः तुल्यंयावत्प्रमाणंजलंगृ-

ण्हाति ४९ ५० ५१ ७ ७ ७ ७

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

५२ ५३ जाड्यमिति गुणिनां गुणः यः दुर्जनैर्नअंकितः सकोनामभवेत् नास्त्येव ननु
कथम ह्रीमतिलज्जावतिपुरुषेजाड्यं गौरव्येस्थापयंति व्रतरुचौरुषुव्रतधारणेदंभः गण्य

अथदुर्जनप्रशंसा अकरुणत्वमकारणविग्रहः परधनेपरयोषितिनिस्पृ
हा सुजनबंधुजनेषसहिष्णुतापरुषिमिह्मिदंहिदुरात्मनाम् ५२दुर्जनः
परिहर्तव्योविद्ययाभूषितोपिसन् मणिनालंकृतःसर्पः किमसौनभयंकरः
५३जाड्यंह्रीमतिगण्यतेव्रतरुचौदंभःशुचौकैतवंशूरेनिर्घृणतामुनौवि
मलितादैन्यंप्रियालापिनि ते शुचौशुचिंष्णतायांकैतवंमतारणम्शूरेनि
र्घृणतानिर्दयत्वम् मुनौमौनेविमानितापन्नारादित्यं वक्तुनजानाति प्रियालापिनिप्रियाव

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

क्रूरिदैन्यंदारिद्र्यं तेजस्विन्यवलिप्तता वक्तरिमुखरतावाचालता स्थिरेपुरुषेअशक्तिः एवंस

तेजस्विन्यवलिप्ततामुखरतावक्तर्यशक्तिःस्थिरेतत्कोनामगुणोभवेत्सगुणिनां
योदुर्जनैर्नोकितः ५४ लोभश्चेद्गुणेनकिंपिशुनतायद्यस्तिकिंपातकैःसत्यंचे
त्तपसाचकिंशुचिमनोयद्यस्तितीर्थेनकिम् सौजन्यंयदिकिंगुणैःस्वमहिमायद्य
स्तिकिंमंडणैः सद्विद्यायदिकिंजनैःपरयशोयद्यस्तिकिंमृत्युना ५५ शशीदिवस
धूसरोगलितयौवनाकाश्मिनीसरोविगतवारिजंमुखमनक्षरंस्वाकृतेःप्रभुर्धनप
रायणःसततदुर्गतःसज्जनोनृपांगणगतःखलोमनसिसप्तशल्यानिमे ५६

र्वेष्वपिगुणेषुदोषारोपोदुर्जनैःक्रियते एवंदुर्जनैर्नोकितः ननिंदितः इत्थंगुणोनास्ति ५४ ५५ ५६

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

चंडकोपानापुग्राणांभूभृजांराज्ञांकश्चिदात्मीयः प्रियः अहोनभवति यथापावकोमिहोतारंहो
मकर्त्तारमपिजुह्वानंहोमसमयेपिस्पृष्टः सन्दहति ५७ यदासेवकेनमौनंधृतंतदामूकःप्रवच

नकश्चिच्चंडकोपानामात्मीयोनामभूभुजाम् होतारमपिजुह्वानंस्पृष्टोदहति
पावकः ५७ मौनान्मूकःप्रवचनपटुश्चाटुलोजल्पकोवाधृष्टःपार्श्ववसतिन्तुतदा
दूरतश्चाभिगल्भः क्षांत्याभीरुर्यदिनसहतेप्रायशोनाभिजातः सेवाधर्मः पर
मगहनोयोगिनामप्यगम्यः ५८

नपटुश्चेत्चाटुलः वाचालः अथवाजल्पाकः यत्किं
चिद्ददति पार्श्वेस्थितः सन्धृष्टः दूरतोभवति तदाप्रगल्भः क्षांतिः क्षमाधृत्यावेद्भीरुः भयभीनः यदिनस
हतेतदानाभिजातः मूर्खः अप्रयोजकः एवंप्रायशः सेवाधर्मः परमगहनः कठिनः योगिनामपिअगम्यः कर्तु
मशक्यः ५८

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नीचस्यक्षुद्रजनस्यगोचरगतैः समीपवर्तिभिः पुरुषैः कैः सुखमास्यतेउपविश्यतेकथंभूतस्यनीचस्य उद्भासिताखिलखलस्यउद्भासिताः प्रगटीकृताः अखिलाः समस्ताः खलायेनखलत्वंप्रगटीकृतंपुनःया कृपूर्वंजाताइदानींविस्मृतानिजास्वकीयाअधमकर्मणांवृत्तिर्येन एवंसतिदैवात् अहश्यवशात्ग्रामस्य

उद्भासिताखिलखलस्य विभृंखलस्यप्राज्ञातविस्मृतनिजाधमकर्मवृत्तेः दैवादवाप्त विभवस्यगुणद्विषोस्यनीचस्यगोचरगतैःकैरवमास्यतेकैः ५९ आरभगुर्वीक्षयि- णीक्रमेणलब्धीपुरारद्विमनीचपश्चात् दिनस्यपूर्वार्द्धपरार्द्धभिन्नाछायेवमैत्रीख लसज्जनानाम् ६० भवोयेनपुनः कथंगुणान्सद्गुणान्द्विषतीतिगुणद्विट्तस्यगुणद्विषः एवंभूत गुणस्यग्रामवैभवस्यसमीपेकैरपिसुखेननैवउपविशितुंशक्यतेअथवाकरंप्राप्यते ५९ ६०

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

मृगमीनसज्जनानांतृणजलसंतोषविहितवृत्तीनाम् लुब्धकधीवरपि
शुनानिष्कारणवैरिणोजगति ६१ इतिदुर्जनप्रशंसा अथसज्जनप्र-
शंसा वांछासज्जनसंगमेपरगुणेप्रीतिर्गुरौनम्रताविद्यायांव्यसनं
स्वयोषितिरतिर्लोकापवादाद्भयम् भक्तिःशूलिनिशक्तिरात्मदमनेसं
सर्गमुक्तिःखलेष्वेतेयेषुवसंतिनिर्मलगुणास्तेभ्योनरेभ्योनमः ६२ विप
दिधैर्यमथाभ्युदयेक्षमासदसिवाक्पटुतायुधिविक्रमः यशसिचाभि
रतिर्व्यसनंश्रुतौप्रकृतिसिद्धमिदंहिमहात्मनाम् ६३

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

प्रदानमितिप्रदानंप्रकर्षेणयद्दत्तंतत्छन्नमाच्छादितंगृहमुपागतस्यसंभ्रमविधिः आदरविधिः
प्रियंकृत्वामौनेएकस्यप्रियंकृतंलज्जंवदतिसदसिसभायामुपकृतेएकस्योपकारःकृतःतस्यकथनं

प्रदानंप्रच्छन्नंगृहमुपगतेसंभ्रमविधिःप्रियंकृत्वामौनंसदसिकथनंचाप्युपकृतेः
अनुत्सेकोलक्ष्म्यांनिरभिभवसाराःपरकथाःसतांकेनोद्दिष्टंविषममसिधाव्रत
मिदम् ६४ कृरेश्लाघ्यत्यागःशिरसिगुरुपादप्रणयितामुखेसत्यावाणीविज-
यिभुजयोर्वीर्यमतुलम् हृदिस्वस्थावृत्तिःश्रुतमधिगतैकव्रतफलंविनाप्यैश्वर्ये
णप्रकृतिमहतामंडनमिदं ६५

नकरोतिलक्ष्म्यांसत्यामनुत्सेकःअगर्वःपरस्यसत्कथाभवसाराः
परमार्थरूपाःनिरवधिकर्तव्याः इदंव्रतमसिधारावत्कठिनंसतांकेनोपदिष्टंनकेनापिभयंसतांस्वाभाविको-
गुणः६४ ६५

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

६६ संतप्तेति एकमेवजलंतत्संसर्गतः अनेकगुणंभवति तद्यथा संतप्तायसिसंनमेलोहेक्षि
प्तंचेत्पयसोनामापिनज्ञायते अभावएव तदेवजलंनलिनीपत्रेस्थितंमुक्ताकारतयाराजतेतदेव

संपत्स्कमहतांचित्तंभवत्युत्पलकोमलम् आपत्स्कन्नमहाशैलशिलासंघातक
र्कशम् ६६ संतप्तायसिसंस्थितस्यपयसोनामापिनज्ञायतेमुक्ताकारतयान
देवनलिनीपत्रास्थितंराजते स्वात्यांसागरशुक्तिमध्यपतितंतन्मौक्तिकंजा
यतेप्रायेणाधममध्यमोत्तमगुणाःसंवासतोदेहिनाम् ६७ जलंसातीमहानक्ष-
त्रे मेघात्सागरेपतितम् तदापिशुक्तिकामध्यगतंचेन्मुक्ताफलंजायते एवंप्रायेणप्रायशःपुरु
षस्यउत्तममध्याधमगुणाः संसर्गतोजायंते ६७ ६७ ६७

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

६८ नम्रत्वेनोन्नमंतः उच्चामान्याभवंति स्वान्स्वकीयान्गुणान्परेषांगुणानांकथनैःस
हरव्यापयंतः कथयंतःस्वान्गुणान्स्वयंनवदंति परेषांगुणानुवादाः क्रियंतेतैरेवप्रसंगे

यःप्रीणयेत्सुचरितैःपितरंसपुत्रोयद्भर्तुरेवहितमिच्छतितत्कलत्र
मु तन्मित्रमापदिसुरवेचसमाक्रियंयदेतत्त्रयंजगतिपुण्यकृतो
लभंते ६८ नम्रत्वेनोन्नमंतःपरगुणकथनैःस्वान्गुणान्रव्यापयं
तःस्वार्थान्संपादयंतोविततपृथुमहारंभयत्नाःपरार्थे

नएतेषांगुणानुवर्णनंक्रियतेइतिकृत्वास्वार्थान्संपादयंतःपरस्यार्थेविततानिस्तृताःपृथवः
महांतआरंभाः कर्माणियेषांतान्दुर्जनान्क्षांत्यैवक्षमयाएवंदूषयंतः एवंसंतः आश्चर्येण

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

सहवर्याः श्रेष्ठाः जगतिबहुमतामान्याः कस्यनअभ्यर्चनीयाः पूज्यानभवंति एवंभूताः

क्षांत्यैवाक्षेपरुक्षाक्षरमुखरमुखान्दुर्जनान्दूषयंतःसंतःसाश्चर्यवर्याज
गतिबहुमताःकस्यनाभ्यर्चनीयाः ६९ इतिसुजनप्रशंसा भवंतिनम्रा
स्तरवःफलोद्गमैर्नवांबुभिर्भूरिविलंबिनोघनाः अनुद्धताः सत्पुरुषाःसमृ
द्धिभिःस्वभावएवैषपरोपकारिणाम् ७० श्रोत्रंश्रुतेनैवनकुंडलेनदानेन
पाणिर्नतुकंकणेन विभातिकायःकरुणापराणांपरोपकारैर्नतुचंदनेन७१

संतः पूज्याः ६९ ७० ७१ श्रीमत्दत्तात्रेयमहाराजायनमः ६९ ६९

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

७२ पद्माकरेति पद्माकरंसूर्यविकाशिकमलानांसमुदायंदिनकरोविकचंविकसितंक
रोति तथैवचंद्रः रात्रिविकासिकैरवचक्रवालंपद्मसमुदायंविकासितंकरोति एवंज

पापान्निवारयतियोजयतेहितायगुह्यंचगूहतिगुणान्प्रकटीकरोति आ
पद्गतंचनजहातिददातिकालेसन्मित्रलक्षणमिदंप्रवदंतिसंतः ७२
पद्माकरंदिनकरोविकचीकरोतिचंद्रोविकाशयतिकैरवचक्रवालम् नाभ्य
र्थितोजलधरोपिजलंददातिसंतःस्वयंपरहितानिहिताभियोगाः ७३

लधशोभेयः नप्रार्थितः सन्जलंददातिकिमर्थंकुर्वंतितर्हिसंतः स्वयंपरहितेसक्रुताभियो

गाः अप्रार्थिताः संतः स्वयंपरहितंकुर्वंतिनेषांस्वभावः ७३ ७ ७

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

स्वार्थंपरित्यज्यपरार्थघटकाःपरकार्यंकुर्वंतितेसत्पुरुषाः स्वार्थस्याविरोधेनआदौस्वका
र्यंकृत्वापश्चात्परकार्यंकुर्वंतितेसामान्याः मध्यमाः येस्वार्थायपराहितंनिघ्नंतितेअमीमानु

एकेसत्पुरुषाःपरार्थघटकाःस्वार्थंपरित्यज्ययेसामान्यास्तुपरार्थ
मुद्यमभृतःस्वार्थाविरोधेनये तेमीमानुषराक्षसाःपराहितंस्वार्था
यनिघ्नंतियेयेनिघ्नंतिनिरर्थकंपराहितंतेकेनजानीमहे ७४

षेषुराक्षसाः कनिष्ठाः तुपुनः इतिनिश्चयेनयेनिरर्थकंपराहितंनिघ्नंतितेकेनजानीमहे
तेषांलक्षणंनज्ञायते ७४ ७ ७ ७

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

पुरापूर्वंक्षीरेणदुग्धेनआत्मगनायउदकायअखिलाः सर्वेगुणाःहिनिश्चयेनदत्ताः अतः
उभयोर्मैत्रीजाता तदनंतरंतेनपयसाउदकेक्षीरेदुग्धेनापम वेक्ष्यदृष्ट्वाआत्मास्वदेहः कृ
शानौहुतः दुग्धेनमेअंतर्गतंजलंज्वलितदनंतरं स्वमित्रेणजलेनपदर्थेआत्माकृशानौहुतः

क्षीरेणात्मगतोदकायहिगुणादत्ताःपुरातेखिलाःक्षीरेतापमवेक्ष्यतेनप
यसात्यात्माकृशानौहुतः गंतुंपावकमुन्मनास्तदभवत्दृष्ट्वातुमित्रापद
युक्तंतेनजलेनशाम्यतिसतांमैत्रीपुनस्त्रीदृशी ७५

नहिअहमपिपतिष्यामीतिबुद्ध्यामित्रापदंदृष्ट्वातत्क्षीरंपावकंगंतुंउन्मनाः उत्कोठितमभवत्पुनरपितत्क्षीरंजले नशोषितंतच्छाम्यतिएतद्युक्तमुचितं अतःसतांमैत्रीगुणास्तादृशाएव ७५

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

अहोइत्याश्चर्येसिंधोःसमुद्रस्यवपुःविततंविस्तृतमूर्जितंमहद्भारंसहतेतत्कथम्
इतःएकतःकेशवःस्वपितिनिद्रांकरोति इतःएकतःतदीयद्विषांकेशववैरिणांअसुराणांकुलं

इतःस्वपितिकेशवःकुलमितस्तदीयद्विषामितश्चशरणार्थिनःशिखरिणांगणा.
शेरते इतोपिवडवानलःसहसमस्तसंवर्त्तकैरहोविततमूर्जितंभरसहंचसि
धोर्वपुः ७६ तृष्णाछिंधिभजक्षमांजहिमदंपापेरतिंमाकृथाःसत्यंब्रूह्यनुयाहि
साधुपदवींसेवस्वविद्वज्जनं मान्यान्मानयविद्विषोप्यनुनयप्रख्यापयस्वान्गु
णान्कीर्तिपालयदुःखितेकुरुदयामेतत्सतांलक्षणं ७७ शेतेएकतःशरणागताःशिख

रिणःपर्वताःपक्षिणश्चशेरतेएकतःसमस्तसंवर्त्तकैःसहवडवानलःशेतेएवंविलक्षणरूपंकस्यभारसह
वपुरितिआश्चर्यं ७६७७

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

७८ किंतेनेति किंतेनहेमगिरिणामेरुणारजताद्रिणाहिमालयेनवा अस्यआश्रितास्तरवः तरवएवभवंति नतुआत्मसदृशाः सुवर्णरौप्यरूपाः कृताअनर्थैः किंप्रयोजनमृतस्मान्मलया

मनासिवचसिकायेपुण्यपीयूषपूर्णास्त्रिभुवनसुपकारश्रेणिभिःप्रीणयं
नः परगुणपरमाणून्पर्वतीकृत्यनित्यंनिजहृदिविकसंतःसंतिसंतःकि
यंतः ७८ किंतेनहेमगिरिणारजताद्रिणावायत्राश्रिताश्चंनरवस्तरवस्त
एव मन्यामहेमलयमेवयदाश्रयेणकंकोलनिंबकुटजाअपिचंदनाःस्युः

७९ द्विंबहुमन्यमानंमन्यामहे अस्यआश्रिताः कंकोलनिंबकुटजावृक्षाः अपिचंद

नाः स्युः चंदनाएवभवंति इतिपरोपकारः ७९ ७ ७ ७

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

अथधैर्यप्रशंसा रत्नैर्महार्हैस्तुतुषुर्नदेवानभोजिरेभीमविषेणभीतिम्
सुधाविनानप्रययुर्विरामनविश्चितार्थाद्विरमंतिधीराः ८० क्वचिद्भूमौशय्या
क्वचिदपिचपर्यंकशयनंक्वचिच्छाल्याहारःक्वचिदपिचशाल्योदनरुचिः क
चित्कथाधारीक्वचिदपिचदिव्यांबरधरोमनस्वीकार्यार्थीनगणयतिदुःखंन-
चसुखम् ८१ ऐश्वर्यस्यविभूषणसुजनतासौंदर्यस्यवाक्संयमोज्ञानस्यो
पशमःश्रुतस्यविनयोवित्तस्यपात्रेव्ययः अक्रोधस्तपसःक्षमाप्रभवितु
र्धर्मस्यनिर्व्याजतासर्वेषामपिसर्वकारणमिदंशीलंपरंभूषणम् ८२

८० ८१ ८२ ७ ७ ७ ७ ७

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

८३ भग्नाशेति कस्मिंत्सर्पः गारुडिनाधृतः करंडमध्येनिक्षिप्तः तस्यस्थितिंवदति कथं
भूतस्यसर्पस्यभग्नाशस्यअहमस्मान्नमोक्षयिष्येइतिआशाभग्नायस्यपुनः करंडपीडित
तनोः पुनः क्षुधयांम्लानेंद्रियस्यएवंजातेसतिदैववशात्केनचित्आखुनानभागत्यतत्करं

निंदंतुनीतिनिपुणायदिवास्तुवंतुलक्ष्मीः समाविशतुगच्छतुवायथेष्टम्
अद्यैववामरणमस्तुयुगांतरेवान्याय्यात्पथः प्रविचलंतिपदंनधीराः ८३ भे
ग्नाशस्यकरंडपीडिततनोर्म्लानेंद्रियस्यक्षुधाकृत्वारंध्रविवरंस्वयंनिप
तितोनक्तंमुखेभोगिनः इस्यविवरंछिद्रंकृत्वानक्तंरात्रौअंतः प्रविष्टःसन्भोगि
नोमुखेपतितः पश्चात्तस्यआखोःपिशितेनससर्पः नृपः तेनैवछिद्रमार्गेणबहिर्यातः अतः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

भोजनाः यूयंस्वस्थाःक्षिप्तनदैवमदृष्टमेवनृणांवृद्धौक्षयेचकारणमास्तिउद्योगंत्यजंतुअद्य

तृप्तस्तावित्सिशितेनसत्वरमसौतेनैवयातःपथालोकाःपश्यतदैवमेवहिनृणां
वृद्धौक्षयेकारणम् ८४ पातितोपिकराघातैरुत्पतत्येवकंदुकः प्रायेण
साधुवृत्तानामास्थायिन्योविपत्तयः ८५ आलस्यंहिमनुष्याणांशरीर-
स्थोमहान्रिपुः नास्त्युद्यमसमोबंधुःकुर्वाणोनावसीदति ८६ छिन्नो
पिरोहितरुः क्षीणोप्युपचीयतेलाके इतिविमृशंतः संतः संतप्यंतेन-
विपुतालोके ८७ इतिधैर्यप्रशंसासमाप्ता

दृष्टवशात्यद्भविष्यति तद्भविष्यति ८४ ८५ ८६ ८७ ७ ७ ७

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

अथदैवप्रशंसा नेनायस्यबृहस्पतिःप्रहरणंवज्रंसुराःसैनिकाःस्वर्गो
दुर्गमनिग्रहःकिलहरेरैरावतोवारणः इत्यैश्वर्यबलान्वितोपिबलिभिर्भ
ग्नैःपरैःसंगरेतद्भक्तवरमेवदैवशरणंधिक्कुधिग्वृथापौरुषम् ८८ क
र्मायत्तंफलंपुंसांबुद्धिःकर्मानुसारिणी तथापिसुधियाभाव्यंसुधिचा
र्यैवकुर्वता ८९ खल्वाटोदिवसेश्वरस्यकिरणैःसंतापितोमस्तके वांछन्
देशमनातपंविधिवशात्तालस्यमूलंगतः तत्रान्यस्यमहाफलेनपत-
ताभग्नंसशब्दंशिरः प्रायोगच्छतियत्रभाग्यरहितस्तत्रैवयांत्यापदः

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

९१ सृजतीति ब्रह्मातावत्प्रथममशेषगुणाकरं सर्वगुणानामुत्पत्तिस्थलंभुवःअलंकरणमलं

शशिदिवाकरयोर्ग्रहपीडनंगजभुजंगमयोरपिबंधनम् मतिमतांचविलोक्य
दरिद्रतांविधिरहोबलवानितिमेमतिः ९१ सृजतितावदशेषगुणाकरंपुरुषर
त्नमलंकरणंभुवः तदपितत्क्षणभंगिकरोतिचेदहहकष्टमपंडितताविधेः
९२ पद्मंनैवयदाकरीरविटपेदोषोवसंतस्यकिंनोलूकोप्यवलोकतेयदिदिवा
सूर्यस्यकिंदूषणम् धारानैवपतंतिचातकमुखेमेघस्यकिंदूषणंयत्सृष्टिविधि
र्नोललाटलिखितंतन्मार्जितुंकः क्षमः ९३ इतिदैवप्रशंसासमाप्तौ कारणनाह

शंपुरुषरत्नंसृजवितदपिपुरुषरत्नंक्षणभंगिकरोतिचेत् अहहइतिखेदेकष्टंयथास्यात्तथाइयंविधे
ब्रह्मणअपंडितताअज्ञानं ९२ ९३

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

नमेवि देवान् इंद्रादीन्वयंनमस्यामः नमस्कुर्मः तर्हितेपिहतविधेर्वशगाः अदृष्टाधीनाःस्मा
नंभ्येणफलंदातुमशक्ताः अथविधिर्वंद्यः सोपिप्रतिनियतंयत्कर्मतस्यएकस्यफलंददातिनतु

अथकर्मप्रशंसा नमस्यामोदेवान्ननुहतविधेस्तोपिवशगाविधिर्वंद्यः
सोपिप्रतिनियतकर्मैकफलदः फलंकर्मायत्तंकिममरगणैःकिंचवि
धिनानमस्तत्कर्मभ्योविधिरपिनयेभ्यःप्रभवति ९४

अन्यफलंदातुंशक्यः फलंतावत्कर्मायत्तंकर्माधीनंयदितेत्तार्हिअमरैः अदृष्टेनविधिनाचकिं
अतस्तत्कर्मभ्योनमः येभ्योविधिरपिनप्रभवति ९४ ७ ७

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection-

ब्रह्मायेनकुलालवन्नियमितोब्रह्मांडभांडोदरेविष्णुर्येनदशावतार
गहनेक्षितौमहासंकटे रुद्रोयेनकपालपाणिपुटकेभिक्षाटनंकारि
तःसूर्योभ्राम्यतिनित्यमेवगगनेतस्मैनमःकर्मणे ९५ नैवाकृतिः
फलतिनैवकुलंनशीलंविद्यापिनैवनचयत्नकृतापिसेवा भाग्यानि
पूर्वतपसारवलुसंचितानिकालेफलंतिपुरुषस्ययथैववृक्षाः ९६
वनेरणेशत्रुजलाग्निमध्येमहार्णवेपर्वतमस्तकेवा सुप्तंप्रमत्तंविष
मास्थितंवारक्षंतिपुण्यानिपुराकृतानि ९७

९५ ९६ ९७ ७ ७

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

यासेति यासाल्किया खलानपिसाधून्करोति मूर्खान्विदुषः करोति द्वेषिणोहितान्करोति
हालाहलंअमृतंपरोक्षंप्रत्यक्षंकरोति तांसाल्कियांभगवतीमाराधययादिवांछितंफलंभोक्तु-
मिच्छसि हेसाधोविपुलेषुगुणेषुव्यसनैःप्रीतिभिःआस्थांवृथामाकृथाः साल्कियांविनाकैव

यासाधूंश्चखलान्करोतिविदुषोमूर्खान्हितान्द्वेषिणःप्रत्यक्षंकुरुतेपरोक्षममृ
तंहालाहलंतत्क्षणात् तामाराधयसाल्कियांभगवतींभोक्तुफलंवांछितंहेसाधो
व्यसनैर्गुणेषुविपुलेष्वास्थांवृथामाकृथाः९८ लैर्गुणैर्मेकिंनिष्फलंअथवाविपरीतंअ

स्मिन्मोहाब्धौगुणेषुआस्थांवृथामाकृथामाकुरुसाल्कियां भगवतींआराधयसाल्कियांविनाअस्मिंगु
णेफलंनभवति कथम्नासाल्कियां यासाधून्खलान्विदुषोमूर्खान्हितान्द्वेषिणः अमृतंहालाहलंकुरुते ९८

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

गुणेति गुणवत् गुणैर्युतं अथवागुणवत्कार्यंकुर्वताकर्त्तुमिच्छतापंडितेनविवेकिना आदौपूर्वं
मेवयत्नतःप्रयत्नात् तस्यकार्यस्यअकार्यस्यपरिणतिः प्रांतः अवधार्याविचारणीयाकर्त्तुंशा
क्यप्राप्तारुभंइतिआदौविचारकर्त्तव्यं अन्यथाअतिरभसेन सहसा कृतानांकर्मणांविपाकः

गुणवदगुणवद्वाकुर्वता कार्यमादौपरिणतिरवधार्यायत्नतःपंडितेन
अतिरभसकृतानांकर्मणामाविपत्तेर्भवतिहृदयदाहीशल्यतुल्योविपा
कः ९९ स्थाल्यांवैडूर्यमय्यांपचतिचलशकृंचंदनैरिंधनाद्यैःसौवर्णैस्तीगला
यैर्विलसतिवसन्धौकर्मतूलस्यहेतोः प्रांतः फलंआविपत्तेः मरणपर्यंतं हृदयदा

हीशल्यतुल्योभवति ९९ मनुजोमनुष्या इमांकर्मभूमिंगतयस्तपः संयमनिष्ठांसाक्रियांना

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

भीमंवनमिति यस्यनरस्यपूर्वेसुकृतंविपुलंपुष्कलंभवति तस्यभीमंवनंप्रधानंश्रेष्ठंपुरंभवति सर्वोजनः दुर्जनाअपिसुजननतांयाति कृत्स्नासमग्राभूः संतः उत्तमाः निधयोरत्नानिचनैः पूर्णाभवंति १०२ इतिकर्मप्रशंसा लाभः कःगुणिसंगमः अस्करंकिंप्राज्ञात्इन

भीमंवनंभवतितस्यपुरंप्रधानंसर्वोजनःसुजनतामुपयातितस्य कृत्स्ना चभूर्भवतिसन्निधिरत्नपूर्णायस्यास्तिपूर्वेसुकृतंविपुलंनरस्य १०२ अथ प्रत्येतरेश्लोकाः कोलाभोगुणिसंगमःकिमस्करंप्राज्ञेतरःसंगतिःकाहा निःसमयच्युतिर्निपुणताकाधर्मतत्वेरतिः रामूर्खास्तैः सहसंगतिः हानिः कासमय च्युतिः यास्मिन्समयेयत् अवश्यंकर्तव्यमेवतत्कृतंसमयोगतः सैवहानिः निपुणताज्ञातृनाका

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

याधर्मनत्वेरतिःप्रीतिःशूरःकःविजितानिइंद्रियाणियेनअसौप्रियतमाकायानुव्रतापतिव्रताधनं
किंविद्यासुखंकिम् अप्रवासगमनंराज्यंकिं आज्ञाफलंयथाज्ञयासर्वेशुभाशुभंभवतिसामर्थ्येन

कःशूरोविजितेंद्रियःप्रियतमाकान्तव्रताकिंधनंविद्याकिंसुखमप्रवासगमनंरा
ज्यंकिमाज्ञाफलम् १०३ मालतीकुसुमस्येवद्वेगतीहमनस्विनः मूर्ध्निवासर्वलो-
कस्यशीर्यतेवनएववा १०४ अप्रियवचनदरिद्रैःप्रियवचनाढ्यैःस्वदारपरितुष्टैः
परपरिवादनिवृत्तैः क्वचित्क्वचिन्मंडितावसुधा १०५ देवराज्यं १०३ १०४

अप्रियवचनदरिद्रैः अप्रियवचनेषुदरिद्रास्तैःप्रियवचनेषुआढ्याः संपन्नास्तैःस्वदारेषुपरि
तुष्टैः परापवादात्परानिंदयानिवृत्तैएवमादिभिर्गुणैर्युक्तैःपुरुषैः क्वचित्कचित्स्थलेवसुधामंडिताशो
भायमाना १०५

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

कदर्थितस्यकष्टंशमस्यधैर्यंहन्तिर्वर्तनंयस्यतस्यधैर्यगुणःप्रमार्ष्टुनाशंशपयितुंकेनापिनश-

कदर्थितस्यापिहिधैर्यवृत्तेर्नशक्यतेधैर्यगुणःप्रमार्ष्टुम् अधोमुखस्या
पिकृतस्यवन्हेर्नाधःशिखायातिकदाचिदेव १०६ कांताकटाक्षविशिखाननद्
हंतियस्यचित्तंनानिर्दहतिकोपरूशानुतापः कर्षंतिभूरिविषयाश्चनलो-
भपाशैर्लोकत्रयंजयतिकृत्स्नमिदंसधीरः १०७ एकेनापिहिभूरेणपा
दाक्रांतंमहीनलम् क्रियतेभास्करेणेवपरिस्फुरततितेजसा १०८

स्यते अत्रदृष्टानः अधोमुखकृतस्यवन्हेः शिखाकदाचित् अपिअधोनयाति १०६ १०७ १०८

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

१०९ सत्यमेवव्रतंतदेवव्यसनंयेषांतेप्रतिज्ञांनत्यजंतिपुनरन्यांनकुर्वंतिकथंभूतांप्रतिज्ञांलङ्घा
याः येगुणास्तेषांसोघः समुदायस्तस्यजननींपुनः कथंभूतांस्वांस्वकीयांजननीमिवअत्यंतशुद्ध-

वन्हिस्तस्यजलायतेजलनिधिःकुल्यायतेतत्क्षणात्मेरुःस्वल्पशिलायते
मृगपतिःसद्यःकुरंगायते व्यालोमाल्यगुणायतेविषरसःपीयूषचर्यां
यंतेयस्यांगेरिललोकवल्लभतमंशीलंसमुन्मीलति १०९ लज्जांगुणौ-
घजननीजननीमिवस्वामत्यंतशुद्धहृदयामनुवर्त्तमानां तेजास्विनःसुख
मसूनापिसंत्यजंतिमत्यव्रतव्यसनिनोनपुनःप्रतिज्ञां ११०

हृदयामनुवर्तमानामकुत्सेति अतस्तेजास्विनः सुखमसून्प्राणानपित्यजंति११० मायशु·४गुरु·

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

इतिभर्तृहरिकृतनीतिशतकंसमाप्तं.

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

[OrderDescription]
,CREATED=02.12.19 14:59
,TRANSFERRED=2019/12/02 at 15:11:01
,PAGES=65
,TYPE=STD
,NAME=S0002275
,Book Name=M-286-BHANUHARI NINISHATKAM
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF
,FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection

FILE56=00000056.TIF
,FILE57=00000057.TIF
,FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF
,FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF
,FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF
,FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,

CC-0. In Public Domain.Kavikulguru Kalidas Sanskrit University Ramtek Collection